

Het hiernamaals in bijbels licht

Het hiernamaals in bijbels licht

WILLEM J. OUWENEEL

Scholten Uitgeverij

©2024 Scholten Uitgeverij B.V.
info@scholtenuitgeverij.nl
www.scholtenuitgeverij.nl

Ontwerp omslag: Levi Reinds - levireinds.nl
Opmaak binnenwerk: Gewoon Geertje – gewoongeertje.nl
Drukwerk: Drukcase
Eerste druk, juli 2024

ISBN 9789083401362
NUR 707

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of enige andere manier, met uitzondering van korte citaten gebruikt in recensies, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

*Hierna zag ik, en zie, een deur was geopend in de hemel,
en de eerste stem die ik gehoord had als van een bazuin,
die met mij sprak, zei:*

*'Kom hier op en Ik zal u tonen wat **hierna** moet gebeuren'.*

OPENBARING 4:1

Woord vooraf

Wat is er veel gefantaseerd over de ‘tussentoestand’, dat is de periode tussen de fysieke dood en de opstanding van een mens! Naarmate het zicht op de wederkomst van Christus steeds verder naar de achtergrond werd geschoven – Hij komt immers pas aan het eind der tijden – raakten christenen steeds meer gefocust op het naar-de-hemel-gaan-als-je-sterft. Veel van wat men daarover echter meende te kunnen beweren, was in werkelijkheid ontleend aan Bijbelpassages die spreken over het Messiaanse rijk óf over de wereld van de opstanding. Wat weten we op grond van de Bijbel nu écht over ‘het hiernamaals’?

Daarover gaat dit boek. Het is een verkorte vertaling van mijn Engelstalige boek *Forever with the Lord: The Bible and the Hereafter* (2022, Paideia Press). In deze vertaling is het aantal geleerde termen tot een minimum beperkt, ondanks de ingewikkeldheid van de materie.

Ook het aantal literatuurverwijzingen is tot een minimum beperkt. Wie daar toch meer van wil weten, verwijst ik naar de uitvoeriger Engelse editie, die voorzien is van uitgebreide voetnoten en een dito literatuurlijst.

Bijbelaanhalingen in dit boek zijn gewoonlijk vertaald door mijzelf, waarbij ik voor het Oude Testament de Herziene Statenvertaling, en voor het Nieuwe Testament de Telosvertaling als uitgangspunt heb genomen.

Loerik (bij Houten), lente 2024

Willem J. Ouweneel

1. Naar wat voor ‘hiernamaals’ kijk jij uit?

*Want te leven is voor mij Christus en te sterven is winst.
Maar [moet ik blijven] leven in het vlees,
dan is dat voor mij de moeite waard,
en wat ik moet kiezen, weet ik niet;
maar ik word van beide kanten gedrongen:
ik verlang ernaar heen te gaan en met Christus te zijn,
want dit is verreweg het beste;
maar in het vlees te blijven is nodiger ter wille van jullie.*

FILIPPENZEN 1:21-24

1.1 Als het einde komt

1.1.1 Een oude vriend

Het is lang geleden – misschien wel vijftig jaar – dat ik werd opgebeld door een oude broeder. Hij viel met de deur in huis: ‘Willem, mijn vrouw is pas overleden, en nu wil ik graag weten hoe zij het heeft. Wat weet jij over de hemel te vertellen?’

‘Dag broeder R.! Nog gecondoleerd met het heengaan van uw vrouw. Tja, over waar zij nu is, kan ik u maar drie dingen vertellen’.

‘Wacht even, dan pak ik een stuk papier. Ik wil het graag opschrijven’.

‘Het eerste is dit: *we zullen bij Jezus zijn*. Dat leer ik uit Lukas 23, waar de boosdoener aan het kruis de Heer aanspreekt als “Jezus” (vs. 42), en Die vertelt hem dat hij nog diezelfde dag “bij Jezus” zou zijn (vs. 43). Uw vrouw is “bij Jezus”, broeder! Is dat niet geweldig?’

‘Prachtig! Ik heb het opgeschreven. Wat is het tweede?’

‘*We zullen bij de Heer zijn*. Want Paulus schrijft aan de Korinthische christenen dat, als wij ons verblijf in het lichaam verlaten, wij bij de Heer inwonen (2 Kor. 5:8). Uw vrouw is dus “bij de Heer”!’

‘Ook geweldig! Wat is het derde?’

‘Paulus schrijft aan de gelovigen in Filippi: “Ik verlang ernaar heen te gaan en *bij Christus te zijn*, want dit is verreweg het beste” (Fil. 1:23). Uw vrouw is dus “bij Christus”!’

‘Ook prachtig! Ik heb het alle drie genoteerd. Was dat het?’

‘Is dat niet genoeg dan?’

‘Ja hoor, helemaal genoeg. Ik dacht dat je er misschien nog iets aan wilde toevoegen. Maar dit is prima zo. Ontzettend bedankt, Willem!’

Intussen is die oude broeder zelf al tientallen jaren geleden overleden; hij weet er nu dus meer van dan ik. Maar dat geeft niet; alles wat ik over dit onderwerp moet weten, staat immers al in mijn Bijbel! En inderdaad: dat is genoeg.

1.1.2 Mijn grootvader

Als oudste kleinkind van mijn moeders vader was ik de laatste persoon die hem bezocht heeft op zijn sterfbed. Dat was een ziekenhuisbed in Enschede, en het was in 1978. Alleen wij tweeën waren op dat moment bij elkaar. Dat waren gedenkwaardige ogenblikken die wij samen genoten hebben! Mijn opa, die altijd vol grapjes was geweest en wiens geestelijk leven niet

gemakkelijk gepeild kon worden, was nu bijna in extase omdat hij wist dat hij nu spoedig zou 'heengaan' om 'bij de Heer' te zijn. Met stralende ogen keek hij naar het plafond en zong het ene geestelijke lied na het andere. Het herinnerde mij aan de vier jaren dat hij in het huis van mijn ouders had gewoond nadat mijn oma was gestorven en voordat hij hertrouwde. Dit was tussen mijn dertiende en mijn zestiende levensjaar geweest. Vele keren had ik op het orgel gespeeld, en opa had de oude liederen gezongen. Hij had een goede stem; in zijn jongere jaren was hij de voorzanger in zijn plaatselijke gemeente geweest. Nu, in zijn laatste ogenblikken, kon ik hem niet langer begeleiden. Mijn opa sprak en zong alleen, hij zong van de gelukzaligheid die hem te wachten stond en hij zong met afnemende kracht. En ik zat daar en hield meer van mijn opa dan ooit tevoren.

Een van de liederen die hij aanhaalde, was een favoriet van hem, een lied dat hij diverse malen gezongen had met mijn begeleiding. Het was in het Duits; mijn opa had een aantal jaren in Duitsland gewoond toen hij jong was (tot zijn dertigste jaar) en hij kende een heel aantal Duitse liederen uit het hoofd. Dit speciale lied was geschreven door een dame die Adeline Birke geb. Schöneborn heette; ik weet niets van haar behalve dat ze leefde van 1832 tot 1869. Ze stierf dus jong, en dat maakt haar lied des te opmerkelijker. Hier zijn de verzen 1, 2 en 6 van het lied:

*Himmelsheimat, über Sternen droben,
Ziel der Sehnsucht, hier in Mesechs Land,
Ruhplatz derer, die bald aufgehoben,
Himmelsstadt, dem Glauben wohlbekannt.*

*O Jerusalem! zu deinen Toren
Ziehen bald im Siegsgepränge ein*

*Müde Pilger, die aus Gott geboren,
Um sich deiner Ruhe zu erfreuen.*

*O mein Jesus! stille bald das Sehnen
Deiner Heil'gen, noch im Pilgerkleid,
Trockne bald des Heimwehs heiße Tränen,
Hol' sie heim in Deine Herrlichkeit.*

(‘Hemels vaderland, daar boven de sterren, doel van het vurige verlangen hier in Mesechs land [het land van de vreemdelingschap; Ps. 120:5], rustplaats van hen die spoedig worden opgenomen, hemelstad, heel bekend voor het geloof. O Jeruzalem, in zegepraal trekken in jouw poorten spoedig moede pelgrims binnen die uit God geboren zijn, om zich te verheugen over jouw rust. O mijn Jezus! Vervul spoedig het vurige verlangen van uw heiligen, die nu nog het pelgrimskleed dragen; droog spoedig de hete tranen van heimwee, haal ze thuis in uw heerlijkheid.’)

Kijk alsjeblieft eens goed naar dit lied! Ik heb het sterke vermoeden dat veel lezers onwillekeurig zullen denken dat dit een lied is over ‘het naar de hemel gaan als je sterft’. Dat zou des te begrijpelijker zijn omdat mijn opa inderdaad stervende was. Er zijn honderden van zulke liederen over ‘het naar de hemel gaan als je sterft’. Maar dít lied hoort daar niet bij. Kijk nog eens! Het lied spreekt niet over de individuele stervende gelovigen, maar veeleer over hen – meervoud! – die spoedig zullen worden opgenomen, *allemaal tegelijk*, door Jezus zelf, in eigen persoon, bij zijn wederkomst: opgenomen in zijn heerlijkheid.

Dit is wat Jezus zelf beloofd had: ‘In het huis van mijn Vader zijn vele woningen (...). Ik ga heen om plaats voor jullie te bereiden. En als Ik ben heengegaan en plaats voor jullie heb bereid, kom Ik terug en zal jullie tot Mij nemen, opdat ook jullie zullen

zijn waar Ik ben' (Joh. 14:2-3). Er kan geen redelijke twijfel over bestaan dat Jezus het hier heeft over zijn wederkomst, zoals vele uitleggers ook benadrukt hebben (zie § 6.4). Toch is het verbazingwekkend te zien hoeveel uitleggers hier toch (ook) een verwijzing naar het overlijden van gelovigen willen zien, dus naar hun 'naar de hemel gaan als zij sterven'. Het is alsof Jezus, als een gelovige overlijdt, in eigen persoon uit de hemel neerdaalt om die gelovige (of nog erger: de 'ziel' van die gelovige) in de hemel op te nemen.

Dit boek probeert zulke ideeën aan de hand van de Bijbel te ontzenuwen: *'De Heer zelf zal neerdalen van de hemel (...)* en de doden in Christus zullen eerst opstaan; daarna zullen wij, de levenden die overblijven, samen met hen in wolken worden opgenomen de Heer tegemoet in de lucht; en zó zullen wij *altijd bij de Heer zijn*' (1 Thess. 4:15-17).

1.1.3 *Mijn ouders*

Mijn moeder overleed in 2001, en mijn vader in 2009. Op hun grafsteen staat, behalve hun namen en data, alleen dit: 'Voor altijd met de Heer'. Ik ontken niet dat mijn ouders nu al 'bij de Heer' zijn in de zin van Paulus' woord in 2 Korintheërs 5:8 (zie § 1.1.1). Maar dat is toch niet waar mijn ouders in eerste instantie aan dachten. De dood is slechts een tijdelijke overgangsfase. Mijn ouders keken uit naar de dag van de opstanding, oftewel naar de dag waarop de Heer zou 'neerdalen van de hemel' en de opgestane en getransformeerde gelovigen (vgl. 1 Kor. 15:51-55) allen tegelijk zullen worden opgenomen. *Dan*, zegt de apostel, zullen wij voor altijd 'bij de Heer' zijn.

Dat is waar mijn opa naar uitkeek: niet 'naar de hemel gaan als je sterft', maar de wederkomst en de opstanding. Dat is waar mijn ouders naar uitkeken: op de dag dat de Heer zou neerdalen, zouden zij opstaan uit de graven en met miljoenen andere gelovigen 'opgenomen' worden, en zo zouden zij altijd 'bij de

Heer' zijn. In de laatste periode van zijn leven bekende mijn vader tegenover mij dat hij vast geloofd had dat de Heer tijdens zijn leven zou terugkomen, maar nu moest hij met de mogelijkheid rekenen dat hij eerst zou moeten 'heengaan'.

Op zijn sterfbed werd een oude broeder in een van onze gemeenten bezocht door een paar vrienden die hem kwamen troosten en bemoedigen. Zij zeiden hem dat hij nu spoedig zou heengaan om bij de Heer te zijn. Met het kleine beetje kracht dat hem nog restte, stak de oude broeder zijn vinger op en zei: 'Hij kan nóg komen' – dat wil zeggen: ik kijk nog steeds uit naar Jezus' wederkomst voordat ik sterf. Onze broeder zat er niet op te wachten om 'naar de hemel te gaan als hij stierf'; zelfs in zijn laatste ogenblikken wachtte hij nog steeds op Jezus' verschijning.

Toen mijn vader achtenveertig was, schreef hij zijn eerste boek: *Recht op vrijheid en geluk*. Op mijn eenentwintigste verjaardag kreeg ik een eerste exemplaar van dit boek, waarvan ik het manuscript van tevoren had mogen doorlezen en becommentariëren. In het Voorwoord bedankte mijn vader mij daarvoor. In dat boek vertelt hij het volgende verhaal (p. 143): 'Na de begrafenis van een kollega, waarbij de oude professor [J.H.] Gunning [Jr.; 1829-1905] tegenwoordig was geweest, ontspoon zich een gesprek met andere hoogleraren. Op een ogenblik werd de opmerking gemaakt, dat hij nu wel eens aan de beurt kon zijn. Toen stond Gunning op en antwoordde waardig: "Mijne heren, moet ik sterven, dan zal ik mij gewillig geven. Maar nooit zal ik de dood de eer aandoen om op hem te wachten, want ik verwacht mijn Koning in heerlijkheid".'

1.1.4 *Mijn eigen begrafenis*

Als de Heer niet terugkomt vóór mijn eigen overlijden, zou ik op mijn begrafenis misschien wel het volgende lied willen laten zingen. Dat heb ik althans mijn kinderen gevraagd – maar wie weet schiet mij vóór die tijd een nóg mooier lied te binnen. Het

lied is geschreven door Hermanus Cornelis Voorhoeve (1837-1901):

*Daarboven in de hemel,
Ver van het aards gewemel,
Is Jezus, onze Heer.*

Degenen die mijn begrafenis zullen bijwonen, zullen wellicht denken: Ah, dit zingen we natuurlijk omdat broeder Ouweneel nu in de hemel is. Nee, dit is helemaal niet de bedoeling van het lied. Het gaat als volgt verder:

*Zijn hand zal ons geleiden,
Hij ging ons plaats bereiden,
En komt dra tot ons weer. (...)*

*Haast zal Hij aan de zijnen
in heerlijkheid verschijnen;
ja, Hij komt spoedig weer.*

Ik zou graag willen dat de mensen op mijn begrafenis niet zingen over mijn ‘tussentoestand’ (tussen sterven en opstanding), of over wat voor ideeën zij daarbij ook zouden kunnen hebben, maar over de spoedige wederkomst van Christus en over het feit dat dan *alle* gelovigen – uit de dood opgestaan óf bij leven getransformeerd – *tegelijk* in het Vaderhuis zullen worden opgenomen.

1.2 Christelijke eschatologie

1.2.1 Wachten op de toekomst

Eschatologie betekent letterlijk ‘leer van de laatste dingen’. De Bijbel spreekt over de ‘laatste tijden’ (1 Tim. 4:1), de ‘laatste

dagen' (vele malen) en zelfs van het 'laatste uur' (1 Joh. 2:18). De eschatologie houdt zich bezig met christelijke verwachtingen van de toekomst van de wereld in het algemeen en van de rechtvaardigen in het bijzonder. De uitdrukkingen 'laatste tijden' en 'laatste dagen' verwijzen soms naar iets dat vandaag allang verleden tijd is (Hebr. 1:2; 1 Petr. 1:20), en het 'laatste uur' heeft in 1 Johannes 2:18 betrekking op het heden ('het *is* het laatste uur'). Maar gewoonlijk verwijzen zulke uitdrukkingen naar iets wat ook vandaag nog steeds toekomst is; dat is dan de toekomst verbonden met de wederkomst van Christus en het heerlijk herstel van de schepping. Luister naar de mooie woorden van de apostel Petrus: 'Heb dan berouw en bekeer jullie, opdat jullie zonden worden uitgewist, opdat de tijden van verkwikking komen van de kant van de Heer en Hij de voor jullie voorbestemde Messias zendt, Jezus, die de hemel moet opnemen tot op de *tijden van het herstel van alle dingen*, waarvan God heeft gesproken door de mond van zijn heilige profeten van oudsher' (Hand. 3:19-21).

Deze wederkomst en het herstel van alle dingen behoorden tot de verwachting van de vroege christenen. De apostelen dachten zelden na over de 'tussentoestand' – de tijd tussen hun overlijden en hun opstanding – op een paar uitzonderingen na, die we uitvoerig zullen bekijken. Hun eigenlijke verwachting gold de wederkomst. Ze zaten niet te wachten op de veronderstelde zegeningen die zij bij hun dood zouden binnengaan; veeleer wachtten zij op de wederkomst, op de opstanding en op het koninkrijk van Christus, dat eens met macht en majesteit in deze wereld gevestigd zal worden. Denk maar eens aan Simeon en aan de oude Anna, die de ' vertroosting van Israël' en de 'verlossing van Jeruzalem' verwachtten (Luk. 2:25,38). In een van zijn gelijkenissen spreekt Jezus over 'mensen die op hun heer wachten, wanneer hij terugkomt van de bruiloft, om als hij komt en klopt, hem terstond open te doen' (Luk. 12:36).

Paulus zegt dat wij, de gelovigen, ‘zuchten bij onszelf in de verwachting van het zoonschap: de verlossing van ons lichaam’ (Rom. 8:23). Dit is niet de ‘verlossing’ *uit* ons lichaam; dat is een idee dat meer Grieks-filosofisch dan Bijbels is, zoals we zullen zien. Nee, het gaat om de verlossing *van* ons lichaam, namelijk wanneer ‘ons vernederde lichaam’ (Fil. 3:21) gelijkvormig zal worden aan het ‘verheerlijkte’ lichaam van Christus, en wel bij de opstanding. Gelovigen zitten niet te wachten op hun dood, maar op de Heer: ‘Jullie verwachten het openbaar [d.i. weer publiek zichtbaar] worden van onze Heer Jezus Christus’ (1 Kor. 1:7). Herinner jullie ‘hoe jullie je van de afgoden tot God hebben bekeerd om de levende en waarachtige God te dienen en zijn Zoon uit de hemelen te verwachten, die Hij uit de doden heeft opgewekt, Jezus, die ons redt van de komende toorn’ (1 Thess. 1:9-10). Gelovigen leven ‘in de verwachting van de gelukkige hoop en verschijning van de heerlijkheid van onze grote God en Heiland, Jezus Christus’ (Tit. 2:13).

Kortom, gelovigen ‘verwachten *Hem*’ (Hebr. 9:28), degene die ‘voor altijd is gaan zitten aan Gods rechterhand en voortaan wacht, totdat zijn vijanden gelegd worden tot een voetbank voor zijn voeten’ (10:12-13). Let op wat hier staat: *Jezus zelf wacht ook*. In de hemel kijkt Hij uit naar het moment dat Hij de definitieve overwinning over zijn vijanden zal behalen. Dat zal gebeuren bij zijn wederkomst en de vestiging van zijn koninkrijk in heerlijkheid en macht. Zoals een Amerikaanse prediker, een vriend van mij, zei in een preek die hij eens bij ons in Nederland hield: *we are not waiting for the undertaker but for the uptaker*. (Ik was de arme kerel die de spreker moest vertalen, en ik klungelde, want probeer deze woordspeling maar eens fatsoenlijk in het Nederlands over te brengen: ‘We wachten niet op de [begravenis]ondernemer, maar op de Opnemer’.)

Petrus schreef: ‘Daar dit alles dus vergaat, hoe behoren jullie te zijn in heilige wandel en godsvrucht, terwijl jullie de komst

van de dag van God *verwachten* en verhaasten, ter wille waarvan de hemelen in vuur gezet zullen vergaan en de elementen brandend zullen wegsmelten. Wij echter *verwachten* naar zijn belofte nieuwe hemelen en een nieuwe aarde waar gerechtigheid woont. Daarom, geliefden, daar jullie deze dingen *verwachten*, beijver jullie onbesmet en onberispelijk voor Hem te worden gevonden in vrede' (2 Petr. 3:11-14).

Dit was de 'verwachting' van de vroege christenheid. Dit was ook de eschatologie van haar vroege geloofsbelijdenissen. Zo zegt de Geloofsbelijdenis van Nicea over Jezus en de toekomst: Jezus 'voer op ten hemel en zit aan de rechterhand van de Vader, en Hij zal terugkomen met heerlijkheid om doden en levenden te oordelen, en zijn rijk zal geen einde hebben (...). En ik verwacht de opstanding van de doden en het leven van de toekomstige eeuw'. De Apostolische Geloofsbelijdenis zegt hetzelfde iets korter. Dit is inderdaad de kortst denkbare formulering: christenen kijken uit – niet naar wat er bij hun sterven gaat gebeuren, maar – naar wat er gebeurt na de opstanding: *de toekomstige eeuw* (of, zoals sommigen vertalen, *de toekomstige wereld*).

Mijn punt is dat de oude credo's altijd verwijzen naar het leven na de opstanding, *niet* naar het 'leven' (wát dat woord hier ook mag betekenen) na de dood. Een gelovige sterft en komt bij de opstanding weer tot leven. Strikt genomen is er dus geen sprake van 'leven' tussen dood en opstanding. De uitdrukking 'opstanding van het leven' (Joh. 5:29) – dit is: de opstanding *ten* leven – betekent dat gelovigen tussen overlijden en opstanding 'dood' zijn; Paulus spreekt dan ook van de 'doden in Christus' (1 Thess. 4:16). Wat de opstanding betreft spreekt de Bijbel over een 'levend worden', ook met betrekking tot gestorven gelovigen (Openb. 20:4-5).

Maar we hebben hier wel een kleine paradox. Want het is tegelijkertijd even waar dat *voor God* de gestorven gelovigen op een of andere manier toch 'leven'. Jezus zegt dat God zich de

‘God van Abraham, de God van Izaäk en de God van Jakob’ noemt en dat Hij niet een ‘God van doden, maar van levenden’ is, want ‘voor Hem leven zij allen’ (Luk. 20:37-38). En tegen Martha, een van zijn vrienden in Bethanië, zei Jezus: ‘Ik ben de opstanding en het leven; wie in Mij gelooft, zal leven, ook al sterft hij; en ieder die leeft en in Mij gelooft, *sterft geenszins in eeuwigheid*’ (Joh. 11:25-26). Hier hebben we beide kanten van de zaak direct bij elkaar: de gelovigen ‘sterft’ en ‘zal leven’, maar ook: ‘hij zal nooit sterven’. Beide uitspraken zijn tot op zekere hoogte waar. De gelovige Dorkas ‘stierf’ (Hand. 9:37), en toch zegt Jezus van het dochttertje van Jäirus: ‘Het meisje is niet gestorven, maar slaapt’ (Matt. 9:24). Daar komen we later op terug (§ 5.5).

1.2.2 De ‘Grote Verschuiving’

Tussen de oudste en de latere geloofsbelijdenissen zien we een nogal bizarre verschuiving. Terwijl in de vroegste eeuwen van de kerkgeschiedenis de nadruk lag op de wederkomst, verschoof de aandacht vanaf de vierde eeuw steeds meer naar het sterven van de gelovige. Sindsdien ligt de nadruk meer op de (veronderstelde) zegeningen die volgen op iemands overlijden dan op de (Bijbelse) zegeningen die volgen op iemands opstanding. Later zullen we bekijken wat de diepere oorzaken van deze ‘Grote Verschuiving’ geweest zijn.

In de Nederlandse kerkelijke situatie is hét voorbeeld dat we moeten bezien, natuurlijk de Heidelbergse Catechismus (zie daarover mijn boek *Dankbaar onderweg*). Hierin staat heel veel moois, ook wat betreft de wederkomst van Christus en de vestiging van het Messiaanse rijk (zie Antwoord 52). Ik noem dat het kosmische perspectief. Tegelijk ligt er ook veel nadruk op het individuele perspectief, zoals in Antwoord 42: ‘Onze dood is (...) een afsterving van de zonden en een doorgang tot het eeuwige leven (Joh. 5:24; Fil. 1:23; Rom. 7:24-25)’. Deze woorden

zijn nogal opmerkelijk omdat de Bijbel in feite nooit zo spreekt. De 'bewijsteksten' bewijzen de tekst dan ook helemaal niet: Johannes 5:24 spreekt over het tot geloof komen van een mens, niet over zijn fysieke dood, en de twee andere Bijbelplaatsen noemen het 'eeuwige leven' helemaal niet.

In de Bijbel is het sterven *nooit* een 'doorgang tot het eeuwige leven'. Dat *kán* ook niet, want het 'eeuwige leven' is óf iets wat de gelovige *nu al* bezit (het Goddelijke leven in ons; zie bijv. Joh. 5:24; 17:3; 1 Joh. 5:11-12,20; zie uitvoerig hfdst. 9), óf het wordt verbonden met de opstanding (Dan. 12:2) en met het Messiaanse rijk (Matt. 25:46; Mark. 10:30) – maar nooit met de 'tussentoestand'. Misschien zou je in het kader van het Johannesevangelie kunnen zeggen dat het eeuwige leven het leven in het Vaderhuis is (Joh. 14:2), maar gelovigen gaan het Vaderhuis niet binnen als zij sterven, maar pas wanneer Christus terugkomt (vs. 3; zie § 5.5). In dit opzicht spreekt de Geloofsbelijdenis van Nicea in feite heel wat Bijbelser dan de Heidelbergse Catechismus: het gaat om 'het leven van de toekomstige eeuw' (d.i. na de wederkomst), niet om het 'leven' (?) in de 'tussentoestand'.

In de Heidelbergse Catechismus Zondag 22 lezen we in Vraag & Antwoord 57 en 58:

V57. Welke troost biedt u de opstanding van het vlees?

A. Dat niet alleen *mijn ziel* na dit leven *terstond* tot Christus, haar Hoofd, opgenomen zal worden [Luk. 23:43; Fil. 1:21-23], maar dat ook mijn lichaam, door de kracht van Christus opgewekt, weer *met mijn ziel verenigd* en aan het verheerlijkt lichaam van Christus gelijkvormig zal worden [1 Kor. 15:53-54; Job 19:25-27; 1 Joh. 3:2].

V58. Welke troost put u uit het artikel over het eeuwige leven?